

Constantin Negoită

Despre logica vagului și despre schemele cibernetice ale literaturii

– Felul dumneavoastră de a scrie, mărturișiți, e un mod distinct (specific) postmodern de a vedea lumea: nonliniar, într-un timp fracturat, discontinuu. Altfel spus, un procedeu de „a crea punți între spații narative”, „de a asambla reprezentări parțiale” și de a explora percepția ca proces și emoție. Vedeți pericolul vreunei vulnerabilități în această apropiere de real?

– Văd avantaje. O mulțime de avantaje. Cel mai important avantaj este al cititorului, care, în felul acesta, este eliberat, devine independent, nu mai este supus unui scenariu obligatoriu, are voie și el să gândească, să scape de tirania singurei interpretări admisibile, a scriitorului, care, nu știu de ce, totdeauna se consideră superior cititorului, un fel de zeu, atotștiutor, gata să dea sentințe.

Avantajul literaturii e cunoscut. Scriitorul poate oferi o descriere mai plină decât cea a savantului. Scriitorul, ca și savantul, furnizează fapte și legături între ele. Savantul modern, arogant, încercând să-l imite pe Dumnezeu, se situează în afara timpului, oferind o singură teoremă, pe care o dovedește adevărată, cu o logică bivalentă. Fără să spună că pleacă de la axiome care nu pot fi demonstrate. Scriitorul, mai aproape de viață, poate oferi, simultan, în aceeași carte, mai multe descrieri, privind spre realitate din mai multe direcții, câteodată contradictorii, așa cum este cazul în literatura bună.

O poveste este mai puternică decât o teoremă. Teoremele lui Pitagora impresionează mai puțin decât textele lui Homer, pentru că sunt stoarse. Textele lui Homer pot fi rezumate, adică stoarse, pentru că el, când privește, simte.

Nu toate descrierile sunt la fel. Unele sunt mai aproape de real decât altele. Nici una nu este perfectă, pentru că fiecare construiește cum poate. Un text compact, seamănă cu o monografie, care prezintă faptele și interpretarea lor, împreună. Un text fracturat prezintă faptele, evită interpretările de prisos, acordă încredere cititorului, îl ridică la gradul de creator, așa cum are dreptul să fie, și lasă o parte din adevăr pe seama lui. Scriitorul, la rândul lui, ar trebui să se simtă eliberat. Nu mai poate fi acuzat că transmite mesaje, că este agent, interesat să construiască realități destinate unor cititori ușor de prost.

Cred că intervalele sunt utile. Când cititorul se strecoară în intervalele generate prin fracturare, și construiește punțile lui între spațiile narative distincte, poate demonstra mai mult decât o singură teoremă.

– Vedeți în societatea postmodernă „o colecție de subcomunități ai căror membri se izolează în propriile cochilii” și de oameni „controlați de cei pe care-i urăsc”. Mai poate fi întrevăzută, în aceste condiții, perspectiva totalității despre care vorbea (și) Mircea Eliade?

– Cochilia presupune margini, care să o despartă de rest. Ea poate dispărea numai după ce s-a renunțat la logica bivalentă, bună pentru obiecte finite, improprie socialului. Fără prea multe excepții, cei ce se închină la altarul logicii separării, separând pe cei buni de cei răi, se consideră buni, îndreptății să-i pedepsească pe răi. De aici, tentația de a controla.

Nimic mai periculos decât o comunitate care se izolează, sub drapelul logicii bivalente, care exclude terțul, cu gândul că are dreptul să controleze. Controlul, ca și revolta, războiul, și tot ce urmează din ele, rezultă în mod firesc atunci când omul este introdus, forțat, în centrul unui univers în care nu există loc pentru sacru, de care a fost separat. Eliade vorbește de totalitate pentru că se referă la sacru, așa cum a fost considerat el de premoderni, separat și neseplat, simultan.

Globalizarea, ultima farsă jucată modernilor, atunci când au vrut să salveze principiile internaționalismului proletar, este un concept premodern. Pentru o lungă perioadă de timp, apartenența la o națiune a însemnat apartenența la o religie și nu la o limbă. Scriitorul modern, îndrăgostit de internaționalism bivalent, păcălit, s-a jucat din nou cu ideea de totalitate, pervertită de separarea ideii de adevăr absolut, de ideea de Dumnezeu. În acest caz, situat pe această poziție, de judecător, numai în virtutea talentului de a așeza cuvintele împreună, scriitorul modern, bivalent, și-a pierdut capul, și a uitat că pendulul istoriei își schimbă periodic mișcarea.

Dintotdeauna, scopul filozofiei a fost să discearnă natura ultimă a realității. După cel de al doilea război mondial, ca o reacție la aberațiile erei moderne, terminată cu masacre uluitoare, holismul a fost acuzat pentru toate catastrofele din secolul 20. Așa se explică deconstruirea filozofiei vestului, începută de Jacques Derrida. Deconstrucții, ostili pretențiilor modernilor la totalitate și adevăr absolut, au descoperit și anulat dihotomiile false, pretinsele opoziții, inerente gândirii modernilor, și au respins ideea de totalitate, legată de totalitarismul care presupune adevăr obiectiv. Făcând așa, au aruncat din copăie și copilul și apa murdară.

– Multe cărți ale dumneavoastră spun povestea propriei cercetări a (teoriei) sistemelor vagi. Ele însele, în textura lor, sunt vagi, cu lungi tăceri între imagini, cu „spații pentru toate umbrele dintre negru și alb”. Cât de dificil sau de comod e să scrii o astfel de literatură?

– Când spunem ca un cuvânt este vag, afirmăm ca nedeterminarea lui vine din înțeles și nu din lipsa de informație. Vagul este un dat al limbajului natural. Nu poate fi eliminat. Nici nu trebuie. Orice încercare de a-l elimina este himerică. De prost gust. Eu îl consider o

binecuvântare, pentru că îmi permite să spun mult cu puține cuvinte, și îl apreciez și la nivelul descrierii, adică a grupului organizat de cuvinte. Așa cum un singur cuvânt este vag, și un grup de cuvinte poate fi vag. Orice descriere vagă îl forțează pe cititor să gândească. Pentru mine, asta este scriitura interesantă. Fără vag, un roman rămâne un reportaj, chiar atunci când este construit cu abilitate.

– Numiți întâiul dumneavoastră roman algebric (Pullback, 1986) o „mişcare către o limită, către o țintă finală într-o structură în care fiecare lucru își are locul său”. Mai spuneți că prin această mișcare (pulling back) poate fi revelată adevărata perspectivă asupra lumii și se poate deduce sensul cuvintelor din context („fiindcă vezi deopotrivă cuvintele și contextul lor”). Cum se vedeau cuvintele până să confirme matematica acest discurs despre logica sistemelor vagi?

– Toate cărțile mele reprezintă capitole într-o carte mai mare, cuprinzătoare. Nu am știut, la început, ce va urma. Bănuiam însă cum. Simțeam cum aș fi putut fi în felul meu.

Am început să scriu destul de târziu. Din motive pe care nu le vom discuta acum. Așa că am avut destul timp să mă gândesc la metoda, influențat de toate și pentru toate, admirând uimit pe cei ce puteau scrie cu ușurință, despre orice. Nu am imitat pentru că, spre norocul meu, neavând timp pentru studii aprofundate de literatură, așa cum au avut criticii admirabili, am scăpat de supliciu cititului de maculatură și de influențele hotărâtoare ale altor feluri minunate de scriere. Mi-am permis să-mi imaginez drumul meu, așa cum am făcut tot timpul, de când mă știu.

Atunci când am început să scriu *Pullback*, m-am gândit la rezultatele proaspete ale teoriei categoriilor, un domeniu de vârf al matematicilor, dedicat fundamentelor.

Mă interesa atunci analiza categorială a logicii. O categorie poate fi imaginată ca un univers al unui anumit tip de discurs. Un astfel de univers este determinat specificând un anumit tip de obiect și un anumit fel de legături între obiecte.

Astfel, studiul topologiei are loc într-un univers de discurs (categorie) cu spații topologice (obiecte), și funcții continue (legături). Algebra liniară se plasează într-o altă categorie, ale cărei legături sunt transformările liniare între spații vectoriale (obiectele).

Matematica, foarte cuprinzătoare, poate fi astfel cuprinsă într-un număr determinat de subiecte sau categorii. Un fel folositor de a da coerență și unitate unei discipline care proliferază și se diversifică.

Dacă teoria categoriilor furnizează limbajul pentru a vorbi despre matematică, atunci nu ar putea fi utilizată și pentru a descifra arta

scrisului?, m-am întrebat eu, gândindu-mă la un împrumut fertil de metodă.

Hai să vedem.

Cel mai general univers de discurs matematic este categoria ale cărei obiecte sunt mulțimi obișnuite, legate prin funcții. Aici conceptelor matematice fundamentale (număr, relație) li se dau descrieri formale. În această categorie se poate studia logica bivalentă. O categorie care seamănă cu categoria mulțimilor este numită un *topos*. Un cuvânt grecesc, cu înțelesul de *loc*. Locul unde găsești o anumită logică. Orice logică. Chiar cea cu mai multe valori, care, astfel, se plasează și ea într-un topos al ei.

Mulțimile obișnuite sunt colecții de elemente care se bucură de un predicat singular. Uniunea Scriitorilor constituie o mulțime obișnuită. Elementele mulțimii sunt scriitorii. Oricine a scris două cărți este membru al acestei mulțimi. Singurul criteriu de apartenență este dat de apariția celor două cărți. Nu contează nimic altceva. Când vorbim despre scriitori, vorbim despre cărțile lor și nu despre faptul că sunt bătrâni, tineri, slabi, înalți, blonzi, comuniști sau recalitrânți. Un scriitor caracterizat de o singură proprietate (două cărți) sau aparține mulțimii scriitorilor, sau nu.

Atunci când scriitorii sunt judecați după mai multe criterii, lucrurile nu mai sunt tot atât de clare. Atunci, apartenența este definită cu grade. Este ca și cum am da note, ținând seama de numărul de criterii satisfăcute. Unii scriitori satisfac toate criteriile, alții nu. Există scriitori buni, mai buni, foarte buni, de-a dreptul excepționali, care iubesc țara în care s-au născut, care o vând, care vor să o terfelească și așa mai departe. Vorbim despre grade de apartenență la mulțimea scriitorilor din România și ne mutăm în domeniul mulțimilor vagi (*fuzzy*) care pot fi discutate într-o categorie a lor.

Conceptele cu care ne construim descrierile – deci cuvintele cu care ne scriem cărțile – se află și ele într-o categorie a lor, la fel cu cea a mulțimilor vagi, care le modelează. Fiecare concept poate fi obținut din combinarea altor concepte, un fapt ușor de înțeles, dacă ne amintim, de la școală, că orice definiție se bazează pe definițiile precedente. Toate conceptele sunt legate de un concept terminal – cel mai vag concept cu puțință, numit „ceva” – aparent gol. Acest concept terminal conține toate celelalte concepte. El este cel care determina adevărul, o legătură cu un alt concept, de clasificare. Este cea mai frumoasă definiție pe care am întâlnit-o. Un rezultat al minților ascuțite, care gândesc. Pentru că mai există și minți puturoase.

De acest adevăr s-au apropiat toți marii savanți premoderni. Teologia Răsăritului știa că omul este factorul de unificare a lumii. Premodernii știau foarte bine că omul este inelul de legătură între părțile lumii. Cel mai important savant premodern, Maxim Confesorul, a preferat să-l numească pe om macrocosmos, și nu microcosmos. Premodernii mai știau și despre unificarea lumii cu creatorul, chiar dacă nu-i spuneau subiect terminal. Dionisie Areopagitul, în *De Divinis Nominibus*, spune că cel nemăscat iese și se mișcă spre toate, nu prin vreo schimbare, sau alterare, sau modificare, sau mișcare, dreaptă, sau ciclică, sau în ambele feluri, ci prin faptul că este prezent în toate printr-o cuprindere nesilită.

Așa ar putea fi înțeleasă retragerea (*pullback*) spre un punct terminal, de unde se vede tot. și tot

asa ar trebui înțeleasă cuprinderea premodernului în postmodern.

– *Ritmul vieții într-un roman algebric este puterea de a amalgama idei, valori, variabile și concepte. Acestea și altele (roluri, subiecte, personalități) pot fi puse într-o formulă. Care e formula romanului dumneavoastră Pullback?*

– În anii 1970, văzusem că o mulțime vagă poate fi reprezentată (și deci aproximată) cu o familie de mulțimi obișnuite. Una pentru fiecare nivel de apartenență. M-a gândit că tot așa s-ar putea să fie și cu povestea. Mi-am propus să o reprezint cu o familie de descrieri, una pentru fiecare nivel de vag, atâtea cât am să pot.

Povestea are loc, se întâmplă, într-un anumit interval de timp. Am împărțit acest interval, într-o familie de intervale, care se includeau reciproc, așa cum stau foile într-o ceapă. Dacă fiecare capitol are același număr de pagini, atunci descrierea unui interval lung este mai vagă decât descrierea unui interval scurt, care acceptă mai multe detalii. Includerea capitolelor unul în celălalt, permite vizualizarea contextului.

– *În logica terțului exclus a lui Aristotel (A nu poate fi, în același timp, A și non A), ceva există sau nu, e adevărat sau fals, e înăuntru sau înafară. Ce înseamnă pentru literatură dispariția unei granițe artificiale create între cuvinte, evenimente și percepții?*

– Noi posibilități de expresie. Sesizate de sudamericani obsedați de fantastic. Încercate de mine când am exploatat vagul și intervalul gol, plin de potențial. O abatere de la principiile literaturii modernilor, care separă poezia de proză. Prozatorul modern, chiar atunci când nu recunoaște, evită metafora, preferând precizia psihologiei determinată strict biologic, la îndemâna oricui. Când se simte săracă, ca să dea impresia de îmbogățire, literatura modernă recurge la pornografie.

Într-o carte recentă, *Avocatul Diavolului* (2003), pe care am citit-o atent, pentru că vorbește și despre mine, și despre cărțile mele, într-un dialog cu Marius Tupan, Marian Popa, referindu-se la literatura foarte recentă, arată că obscenitatea și trivialitatea câștigă teren. Exemplul dat, un pasaj din *Fric*, cartea unui Agopian, este convingător.

– *Evenimentele din romanul Pullback nu sunt „expuneri arbitrare ale unei puteri nestăpânite, ci parte dintr-un context, parte a unui întreg”. Cum se poate intra în acest întreg, în inima Realului, cum spunți?*

– Dându-i târcoale. Uităndu-te la el din mai multe poziții, în timpi diferiți, prin găurile unor intervale de timp diferite, cu credința că tot ce sa întâmplat, a fost pentru că așa trebuia să fie.

Era modernă, cu tot ce a avut în ea, a fost un test. Necesari. Ia să vedem, s-ar fi putut să fi spus creatorul, până unde pot să ajungă creaturile mele? Pornografia nu a fost inventată în România. A venit din vestul modern, unde era folosită ca instrument de îndobitocire a cititorului, de întoarcere de pe direcția de mișcare sugerată inițial. Când s-a simțit sigur pe el, scriitorul modern, soldat destinat distrugerii creștinismului, din interior, a mers mai departe. A început să-și bată joc de dumnezeire. Pentru asta a luat premiul mare. Cititorul, pe care nu la întrebat nimeni, pentru că premiile, și mari și mici, sunt date de grupuri alese, inaccesibile, a strâns din dinți, gândindu-se la cine ar cere palme.

Așa văd eu apariția recentă a filmului de succes, *The Passion*, făcut de Mel Gibson, care, iubindu-l pe Dumnezeu, a vrut să-l apere. Ia să vedem, cum a fost, întreabă și el, ca și mine. Eu n-am fost acolo, n-am fost martor direct, nu l-am văzut pe Pilat, și nici pe ceilalți actori, amestecați în dramă. Am fost martor al altor evenimente. Știu altceva, și pot depune mărturie. Știu că moartea lui Dumnezeu a fost cântată de toți modernii, și mai știu cum s-a încercat un omor acum, în timpul vieții mele, de niște contemporani de-ai mei. Subtil, cu metode moderne. Metodele literaturii moderne. Subtile. Cum se poate vedea dintr-o carte semnată de Sara Mango, care a rescris evanghelia, cu nonsalanță.

– *Motto-ul din Umberto Eco la volumul Post Modern Logic sugerează necesitatea revizuirii periodice a trecutului în regim ironic. De ce întoarcerea cu inocență la același trecut ar fi ineficientă?*

– Ineficiență este puțin spus. Ce înseamnă întoarcere la trecut? Cel din cărțile scrise de binevoitorii neinformați, de răuvoitorii interesați, de semi-docti? Întoarcerea la trecutul construit de ei poate duce la sinucidere. Monografia istoricului? Un raport instabil, revizuit periodic ca să capete girul învingătorilor. Romanul literatorilor? Da, dacă echilibrează mai multe descrieri. Atunci poate merge la inima lucrurilor. Eu, aici, în buricul pământului, un fel de inima târgului, nu prea văd echilibrul în cărțile pornite pe acuzare. Cei ce-și bat joc de credințele cititorilor, și au agende dictate, se așează într-o poziție favorabilă, fac o fotografie și jură că e adevărată. Uită că lângă ei, cu aparatul numit ironie, altcineva poate face o altă fotografie fotografiei lor.

Ironia este o manieră de exprimare. Un protest în fața excluderii terțului, atunci când autorul vrea ca cititorul să înțeleagă altceva decât a fost afirmat. Cea mai importantă tehnică literară adoptată de postmoderni, ca să arate nepotrivirea dintre aparență și realitate, dintre intenție și realizare. Datorită contrastului, cititorul poate reconstrui singur un punct nedecarat de vedere.

– *Post Modern Logic (2002) este „o încercare de a privi în urmă spre trecut, plin de nesiguranță, contradicție și nefericire, prin ochii contemporanilor mei”. Mă impresionează sinceritatea acestei confesiuni. Totuși, nu credeți că, uneori, ochii contemporanilor pot înșela?*

– Toți ochii se pot înșela. Ca să evit erori grosolane, dacă am mai multe descrieri, de la mai multe perechi de ochi, le pun împreună, le asamblez, conform legilor proprii structurii descrierilor, despre care am tot vorbit, adică mă mut pe alta descriere, mai aproape de adevăr, construită din toate celelalte descrieri. Mă folosesc de ochii contemporanilor, pentru că îi știu, le cunosc vocabularul, intențiile, și punctele de vedere. Cu alte cuvinte, cunosc contextul. și asta nu e puțin. Mă folosesc de textele contemporanilor mei, cu o tehnică de colaj, operând în categoria textelor, izomorfă cu categoria cuvintelor, în care există, împreună, de mult, și unde ni se pare firesc să facem așa, pentru că, în fond, punerea cuvintelor împreună este tot un colaj.

– *Spuneți, pe de o parte (Post Modern Logic, 2002) că „percepțiile joacă un rol esențial în cunoașterea umană”. Pe de altă parte, afirmați că tot percepțiile, ca „obiecte ale estimării” și ale „obținerii de informații”, pot duce la falsă cunoaștere, la iluzii, halucinații chiar. Deci, cât adevăr se află în ceea ce percepem?*

– Nimeni nu poate nega că percepțiile joacă un rol crucial în procesul cunoașterii. Abilitatea de a raționa cu percepții stă la baza capacității omului de a-și rezolva problemele fără să aibă nevoie de măsurare, și nici de calcul. Așa facem când parcam o mașină, conducem în trafic, jucăm golf, gătim o mâncare sau rezumăm o poveste. Posibilitatea de a face așa ceva este dată de abilitatea de a manipula percepții – de timp, distanță, forță, direcție, viteză, formă, culoare, probabilitate, rea intenție, imbecilism, adevăr.

Literatura despre percepții este enormă. Mii de articole de revistă și sute de cărți în domeniile psihologiei, lingvisticii, filozofiei, calculatoarelor. Există, acum, preocupări pentru tratarea percepțiilor ca obiecte de calcul. O astfel de teorie este necesară pentru a putea construi sisteme inteligente. Așa mam apropiat eu de ele.

Există o deosebire fundamentală între măsurări și percepții. Măsurătorile au pretenția că sunt precise pe când percepțiilor nu le este rușine să fie vagi. Azi, teoria percepțiilor se suprapune peste teoria mulțimilor vagi.

Dacă percepțiile sunt descrise lingvistic, cu ajutorul conceptelor vagi, atunci tot ce am spus despre asamblarea descrierilor rămâne valabil și pentru asamblarea percepțiilor. Singura cale de evitare a iadului erorilor grosolane este agregarea cât mai multor percepții, care să ne permită mișcarea spre o percepție mai puțin mincinoasă.

– *Ați aflat, după ani mulți de experiența științifică și literară, ce este și unde se află iadul, domnule Negoită? Presupune el dantesca lipsă a conexiunilor, privilegiu și metoda a sfinților (cum sugerați în volumul Connections, 1990). Care este locul acestei metode în schemele cibernetice ale binelui și răului?*

– Conform tradiției, iadul este reședința îngerilor căzuți, un loc de chin pentru sufletele deconectate, ieșite din priză, rămase fără sursa de energie. Metafora însetării este perfect potrivită descrierii unei astfel de situații. Sunt făcut să beau, și nu am apă, deci sufăr. În toate teologiile, iadul înseamnă condiția de a fi conștient de separarea de Dumnezeu.

Dumnezeu este infinit în act. Omul, în devenire. Deci și chinul poate fi infinit. O veșnică existență nefericită, pecetluită la judecata din urmă. O sete continuă. O înspăimântătoare împușcare de existență. O totală desfigurare a existenței, când golul răului se arată în deplinătatea lui.

Eu, în cărțile mele, mă ocup sistematic de separare. La mine, diavolul este încarnat în legea care exclude terțul. Pentru că în limba română legea e de gen feminin și pentru că metafora mea pare să fi fost acceptată în California, unde am mai mulți cititori, diavolul din filmul lui Gibson este femeie, având în brațe un micuț antichrist, cel care mai târziu va inventa o eră modernă, pe care am discutat-o mai înainte, de care am vrea să scăpăm.

Fără să inovez, când spun Lucifer, înțeleg strălucire. Strălucirea silogismelor permise de logica cu două valori. Când spun modern, spun iluminism, adică raționalism luciferic, care ne uimește și azi. Este adevărat că din ce în ce mai puțin. De când Foucault, drastic, criticând disciplinele umaniste, criticând orientarea lor antropocentrică, a spus că omul este un concept inventat în secolul 19, un concept depășit, pentru că instinctul spre cunoaștere ar fi satanic, criminal, barând fericirea umanității, mulți

scriitorii încep să întrebe și să socoată ce este rău și ce este bine.

Minciuna nu duce nici la cunoaștere și nici la comunicare. Sensul existenței stă în comunicare. Creatura rațională caută înțelesuri pentru a le comunica. Logos înseamnă atât rațiune, cât și cuvânt. Iadul, loc al întunericii veșnic și al lipsei de înțeles, nu permite nici un fel de comunicare. În iad sa căzut din cuvânt.

Această cădere echivalează cu nebunia, cu refuzul realității. Cunosce scriitori care refuză realitatea pe care o înlocuiesc sau o strămbă cu produse halucinației lor, chinându-se nemărginit. În numele literaturii, ei își permit să schimonosească. Într-o temere continuă de realitatea strămbată halucinant, cu o susceptibilitate bolnăvicioasă, întreținută de un orgoliu nemăsurat, chinuții de temeri și de bănuiele imaginate, neacceptându-ne în nici o atitudine față de ei, nici de îngăduință, nici de înțelegere, nici de indiferență, nici de atenție, nici de vorbire, nici de tăcere, reduși la o neputință chinuitoare, în necontenită roadere.

Pentru ei, pe măsura ce timpul trece, trecutul devine mai mare, clar, mai clar, și mai clar, iluminat luciferic, fără proporții, gata să explodeze.

– *Vorbiți-ne puțin despre cele două izvoare (surse) ale jurnalelor dumneavoastră: cele mărturisite și cele ascunse (nevoia de a rosti adevărul și „impulsul de a corecta imaginea în oglindă”).*

– Este adevărat că am scris roman postmodern deghizat ca jurnal. De ce nu? Într-un jurnal, fracturarea textului pare normală. și jurnalul adevărat este tot o construcție. Nu există o experiență directă a realității fără interpretare. Intenția de a corecta o imagine rezultă din nevoia de a-ți rosti adevărul, mare sau mic. Cu cât mai multe jurnale, cu atât mai bine pentru adevărul final.

– *De ce considerați trecutul real? Chiar credeți că singura care-i împinge pe oameni „să se distrugă unii pe alții” este „a treia lege a logicii clasice” (Belzebut)?*

– La judecatorie, trecutul este reconstruit, redescris, nu negat. Sigur că da, ceva s-a întâmplat. Martorul are datoria să mărturisească ce a văzut. Judecătorul, adică cititorul interesat, ascultă, pentru că vrea să știe. El recurge la mărturisirile martorilor. Cel puțin doi. Cel puțin două părți. Una care acuză și alta care apără. Un cititor care ascultă numai un singur martor, va fi păcălit. Nici o judecatorie cinstită nu acceptă o mărturie care vine dintr-o singură parte. Nici un cititor nu ar trebui să accepte un singur martor. Eu nu sunt pentru eliminarea martorilor, așa cum se pare că se preferă în Europa. Eu sunt pentru o discuție liberă cu toți martorii.

Există martorii de bună credință, care știu că nu știu și se feresc să vorbească. Există martorii docti, care știu că știu prea puțin și se feresc să pronunțe verdicte. Există și martorii semidocti, cei mai răi, care cred că știu tot.

Când martorul este mincinos, adică de răcredință, se instituie un regim de teroare. Era modernă, a semidoctismului și relei-credințe, a crezut în teroare. Scriitorul modern a terorizat. Sugerând separarea, cărțile mele vor să-l ajute pe cititor să-și vină în fire, să vadă că separarea, de loc firească, nu are sens. Nu știu cât reușesc.

– *În ce condiții, cum poate deveni trecutul „un instrument de intimidare”? Îmi puteți oferi un exemplu?*

– Să vorbim de cazul lui Eliade. Când a fost mic, a făcut pipi-n pat. Un scriitor modern scrie despre trecutul acesta îngrozitor. Proprietăreașă cearceafurii citește cartea și cere despăgubiri pentru cearceafurile ruinate, atunci, de mult. Sau, și mai rău, nu-i mai acordă premiul cel mare, pentru că, oricât de doct a devenit mai târziu, o comportare atât de obscenă, nu-l poate face apt pentru nemurire.

– *Dacă „nu e nimic mai real decât vagul”, poate fi orice carte un pullback față de o alta care o precede (înțelegând că fiecare o explică pe cealaltă)? Dar pe noi, cititorii, cine ne citește?*

– Cărțile mele se includ reciproc, după principiul simplu al lărgirii ferestrei de observare, și includ intervale care includ cititorul. Eu mă feresc să mă joc cu imaginația. Mă mulțumesc cu ce văd, din fereastra mea, și depun mărturie. Cărțile scrise la persoana a treia mi se par, de multe ori, arogante. Folosesc fotografiile contemporanilor mei, atunci când vorbesc la persoana întâi, și aparatul lor stă pe loc, și realitatea se mișcă în fața lui. Din alt loc, și în aceleași timp, alții au văzut altceva. Eu nu spun că ei nu ar avea dreptate. Eu ofer cititorului un colaj. De judecat în context.

– *Scrieți: „Ceea ce crezi depinde (mai ales) de ceea ce ești pregătit să vezi în față”. Suntem astăzi pregătiți să vedem în față lumea în care trăim?*

– Cred că da. Pregătirile au început mai de mult. Schimbările nu vin niciodată prea brusc. Nimic nu se schimbă, așa, dintr-odată. Brusc, ca orice concept, este vag, și schimbarea se face în grade. Trecem de la negru la alb, prin nuanțe de gri. Griul apare pentru că cineva introduce alb peste negru. Sau invers. Gri înseamnă și alb și negru, simultan, împotriva protestelor logicii bivalente. Cineva introduce albul, și cineva introduce negrul. Vocile care ne pregătesc de schimbare. Clarvăzătorii. Pentru că mai există și miopii. Eu nu spun orbii, ca Sara Mango. După logica bivalentă, orbii nu văd nimic. Miopii mai văd ceva. Văd și nu văd. După logica vagului.

Nemulțumiții cred că adevărurile prea din cale afară de parțiale, oricât ar fi de frumoase sau de utile, ar trebui corectate. Optimiștii vor să se miște spre adevărul obiectului terminal, singurul care are voie să arate cu degetul, și să spună, așa e, așa cum spun Eu.

– *Localizați paradisul copilăriei dumneavoastră în biblioteca tatălui. Ce șanse are biblioteca astăzi, în epoca cibernetică, să rămână (să fie) în paradis.*

– De la Borges știm că biblioteca e infinită, dăinuie veșnic, iluminată, perfect nemiscată, incorruptibilă și secretă. Dacă un călător ar traversa-o în toate direcțiile, ar afla, după secole, că aceleași volume se repetă în aceiași dezordine, care prin repetiție constituie ordinea.

La fel ca în biblioteca tatălui meu, tencuită cu rafturi din lemn de stejar, unde cărțile erau mai toate, legate, de aceeași culoare. Pe culoarea lor am deschis ochii. Până am început să citesc, cărțile mi se păreau stâlpi ai trecutului. După ce am început să citesc, am înțeles că stăteam lângă stâlpii prezentului. Nu le-am putut citi decât târziu, și nu pe toate. Foarte puține erau scrise în limba mamei. Tata era profesor de ebraică la Facultatea de Teologie. Studiile de ebraică erau

făcute mai ales în Europa de Vest. Așa m-a convins să-i cunosc limbile. Am citit câteva, când am început să mă gândesc la viitorul meu și la stâlpii lui. Apoi am plecat într-o lume care nu avea nevoie de ele și, după un timp, și cărțile au plecat, nu mai sunt unde le știam. Tata, cu multă înțelepciune, din timp, înainte să moară, le-a dăruit facultăților din Sibiu. Sper să ajung acolo, odată, să le ating din nou, cum făcea copilul din casa de lângă Foișorul de Foc, și să văd călătorii tineri, traversând adevărurile din texte pe care leam traversat.

Sunt convins că nu vor dispărea. Când hârtia lor, istovită, se va fi sfărâmat, vor fi de mult mutate în alte memorii, la fel ca noi. Da, biblioteca copilăriei mele va dăinui veșnic, perfect nemișcată, pentru că paradisul nu depinde de timp, e nemuritor.

– *Luptăm fiecare pentru o libertate definit înțeleasă. Este, prin urmare, libertatea însăși, o ilustrare a vagului? Trecutul este vag, istoria este vagă, idealul este vag. Unde trebuie să căutăm certitudinile? Putem trăi fără ele?*

– Certitudinea este în mișcare. Devin, deci sunt. Omul devine. În categoria oameni-în-timp, putem vorbi de „timp-până-la-adevăr”, la fel ca MacLane, un matematician din Chicago, care a studiat acest topos și a văzut că există un obiect de clasificare cu infinit de multe valori și că, deci, oamenii-în-timp acceptă logica vagului. El a fost primul care a insinuat că vagul ar fi determinat ontologic, atunci când a recunoscut că, în acest topos, obiectul terminal, numit de el „something”, cel mai vag concept cu putință, ar semăna cu conceptul, mai cunoscut, de dumnezeire.

Într-un limbaj ceva mai simplu, neștiut de MacLane, părinții bisericii Răsăritului au vorbit de desăvârșirea credinciosului prin apropierea de infinit, ca despre o mișcare fără sfârșit. Nu putem trăi fără această mișcare, spuneau ei, pentru că, refuzând-o, acceptăm moartea iadului.

– *Permiteți-mi să citez o frază memorabilă: „Oamenii nu caută adevărul fiindcă acesta e pierdut, ci fiindcă ei, oamenii, sunt pierduți”. Îi mai ajută căutarea adevărului pe acești oameni cu ceva?*

– Oricine își poate schimba direcția de mișcare. Oricărui călător răătăcit, atunci când întreabă, i se arată calea. Asta e viața, o continuă readucere la proporții reale, o reorientare spre adevăr. Adevărul, calea și viața stau împreună.

– *... a reduce lumea la proporții reale. Care sunt aceste proporții reale, domnule Constantin Neagoiță? Se poate imagina o perfecțiune completă?*

– Sigur că da. Reducerea lumii la proporții reale se face prin stoarcere. Numai așa se eliberează trecutul de adausurile ulterioare, irelevante. Detașarea observatorului, retragerea (pullback) în categoria descrierilor, este echivalentă tot cu o stoarcere.

Stoarcem, ca să schimbăm proporțiile, restaurând un principiu – considerat de Eliade ca fiind serios deteriorat de confuziile secolului 19. Scara determină fenomenul, recunoaște și el. Ca să știi ce este un elefant nu e suficient să-i studiezi separat trompa, coada, urechile și picioarele. Fenomenul numit elefant trebuie studiat la scara lui. În afara acestei scări, nu există. Ca să știi ce s-a întâmplat în lume în anul 1941 trebuie să studiezi neapărat ce s-a întâmplat în 1940 și, probabil, în mulți ani de dinainte. Contextul este vital. Rupe-

rea de context poate să fie fatală. Poate duce la schizofrenie, o boală a minții ale cărei caracteristici includ separarea intelectului de emoții, distorsiuni în gândire și apariția de halucinații.

– *Dacă realitatea este o abstracție matematică, așa cum afirmați, ideea de apartenență conflictuală cum se mai explică?*

– Prin context. Eu aparțin și anului 1941 și anului 1940. Filozofia vagului presupune o abordare și-și, nu o abordare sau-sau.

– *Ontologic vorbind, suntem cu toții în situația de a re-dobândi ceva. Poate fi căutarea rădăcinilor ființei toposul unei mari literaturi?*

– Este adevărat că nu s-a scris prea mult de spre căutarea de rădăcini. Chiar ideea de rădăcina a fost declarată suspectă. Ce rădăcini? N-a spus Freud că rădăcinile se găsesc în propria noastră biologie? Ce să ne mai pierdem timpul cu infinitul, o superstiție a premodernului, depășit. Acum nu mai avem timp pentru superstiții. Acum îl ascultăm pe Marx și construim un viitor luminos. Cum care lumină? Lumina strălucitorului. Nu ne-a spus Lucifer ce să facem? Nu ne-a spus el să nu mai pierdem timpul cu infinitul? Infinitul nu este un fenomen. Nu se supune logicii bivalente. Scriitorul modern refuză tot ce nu intră sub măsurare. A pus cineva mâna pe infinit? L-a măsurat cineva? Este halucinația unor bolnavi. A celor bolnavi de religie. Nu este religia opium pentru popor? Nu am stabilit acest adevăr? Nu au fost jertfite milioane de vieți pentru el? Să nu mai vorbim despre ea. Cum adică mișcare orientată spre infinit? Sunteți nebuni? Nu știți că literatura modernă nu vorbește nimic de ea? Ce dacă lucrurile s-au schimbat și, acum, romanul cel mai vândut în America are ca temă a doua venire a lui Christos? Americanii sunt niște înapoiați. Uitați-vă la Paris. El contează.

– *Fiindcă ați amintit de fântâna blagian-deschisă spre lumină, permiteți-mi să vă întreb: ce formă ia lumina în memoria dumneavoastră?*

– Întâlnirea cu un adevăr mai adevărat, care să mă scape de separare.

– *Ați scris mult despre logica separării. „Răul este separare”? Dar binele ce este, domnule Constantin Neagoiță? Din perspectiva teologică nu este el realul?*

– Teologii spun că binele, o întărire a existenței, este un răspuns la necesitatea iubirii, și eu cred că au dreptate. Ei mai spun că izvorul binelui este conexiunea. Dacă este așa, atunci nu pot să decid singur ce este bine pentru aproapele meu, făcând uz orgolios de rațiune, pentru că ies din adevăr și din bine.

Dacă binele e un exercițiu continuu al responsabilității față de ceilalți și rezultă din adevărata cunoaștere, care nu poate exista decât în comuniune, atunci e clar de ce rațiunea solipsistă produce monștri.

Imperativul binelui nu poate fi impus de natura și nici de un scriitor furios, ci de o persoană supremă, un subiect terminal. Când scriitorul modern a ales, din mândrie, cunoașterea rațională a realității, a redus binele și existența la starea de obiecte care să încapă în limitele înguste ale insului singular. L-a adaptat intereselor momentane și egoiste. Nu l-a ascultat respectuos și pe celălalt. Binele nu e bine când îl impui altuia. Nu există un

bine experiențat în izolare. Scriitorul care nu știe asta, devine diavol.

– *În afara nostalgiei pentru cele cunoscute în trecut (este propria dumneavoastră definiție!) ce-a mai însemnat exilul pentru Constantin Neagoiță?*

– Pierderea casei. Mi s-a confiscat apartamentul pe care îl construise plătind rate lunare.

Acum l-a cumpărat, de la hoți, cu un preț derizoriu, un fost activist al partidului comunist, care până mai de curând spunea că proprietatea privată e rea pentru societate.

– *Mai credeți că nostalgia este întotdeauna reîntoarcerea la suferință („dorul chinurilor după ce am avut odinioară”)? Cum și cât poate redobândi ființa noastră din tot ce pierde cu fiecare plecare, prigonire sau durere?*

– Foarte puțin.

Ca să folosesc exemplul cu casa furată, mi s-ar putea răspunde că una e ființa și alta e casa, și că pot cumpăra altă casă. Numai că nu este chiar așa. Nici o altă casă nu închide în ea amintirile bucuriilor unei ființe ce nu se reface ușor.

– *Sunteți imun la melancolie? Este melancolia un antidot al spăimei de istorie?*

– Melancolia nu poate să fie decât benefică. Istoria nu m-a speriat niciodată. M-a speriat, câteodată, viteza cu care este uitată și reinventată.

– *Până la urmă, ce credeți că trebuie să fie literatura: un exercițiu de imaginație sau unul de inteligență?*

– Cred că e nevoie de amândouă. Literatura modernă a exagerat importanța imaginației. Literatura postmodernă încearcă să restabilească un echilibru. Aș fi fericit să aflu că am contribuții care contează.

– *Profesorul Eugen Pentiu din Boston a publicat recent volumul de proză intitulat Spaima de real. Motto-ul cărții e un verset din psalmul 52: „Acolo s-au temut de spaimă, unde nu era spaimă”. De ce ne este teamă de înțelepciunea lui Dumnezeu, domnule Constantin Neagoiță?*

– Pentru că am iubit limba înșelătoare a scriitorului anticreștin Sara Mango, mai marele cântăreților. Psalmul 52, al lui David, începe așa: „Pentru ce te fâleşti cu răutatea ta, asupritorul? Bunătatea lui Dumnezeu ține în veci. Limba ta nu născoceste decât răutatea, ca un brici ascuțit, viclean ce ești. Tu iubești mai degrabă răul decât binele, mai degrabă minciuna decât adevărul. Tu iubești numai cuvintele nimicitoare, limba înșelătoare. De aceea Dumnezeu te va doborî pe vecie... Cei fără prihană vor vedea lucrul acesta, se vor teme, și vor râde de el, zicând: «Iată omul, care nu lua ca ocrotitor pe Dumnezeu, ci se încredea în bogățiile lui cele mari, și se bizuia pe răutatea lui...»”

– *Mai există pentru noi, astăzi, o lume deschisă spre cer?*

– Mai mult ca oricând.

*Interviu realizat de
CARMINA POPESCU*

Redactor responsabil:
I. MAXIM DÂNCIU

